

1593: LA FUNDACIÓ DEL BISBAT DE SOLSONA

Joan Bada

A les darreries del s. XV el rei Ferran II demanà i obtingué d'Innocenci VIII la transformació del bisbat de València en arquebisbat amb les sufragànies de Mallorca i Cartagena, separades de la metròpoli tarragonina, que quedava reduïda definitivament als bisbats del Principat (9 de juliol de 1492); el primer arquebisbe de la nova metropolitana fou el cardenal Roderic de Borja, que aquell mateix any esdevindria Papa amb el nom d'Alexandre VI.

A) L'aplicació de la reforma tridentina

La llarga sessió dels dies 3 i 4 de desembre de 1563 posava punt final al concili de Trento, que havia començat, després de quatre convocatòries fallides, el 13 de desembre de 1545. Havien estat quasi vint anys de «clima conciliar» no sempre pacífic, donades les implicacions de les reformes –luterana i calvinista–, la intervenció dels monarques –Carles I/V i Francesc I de França en un primer moment, el propi Carles i Enric II de França en la segona etapa, i Felip II, l'emperador Ferran I i la reina-viuda de França, Caterina de Mèdici, en la tercera etapa–, i els dubtes dels papes, sobretot de Pau IV. No fou possible el «concili cristià» que demanava Martí Luter, però, certament, els pares conciliars, especialment els de la tercera etapa (1562-1563) eren absolutament partidaris de la reforma en profunditat de l'Església catòlica, que tenia com a punt de referència la recuperació seriosa de la figura del pastor, i la obligació de bisbes i rectors de residir i visitar els seus fidels va en aquest sentit (1).

Per parlar de la creació del bisbat de Solsona cal situar-nos, doncs, de ple en el context de la Contrareforma, dirigida a la península per Felip II (1555-1598). El concili de Trento manava la celebració de concilis provincials per a la re-

Felip II.

ARXIU ÀMBIT

cepció dels decrets conciliars i ordenava que, posteriorment, a cada diòcesi es celebrassin sinodes per concretar les determinacions pastorals pràctiques i evitar que el concili no quedés en res, com havia passat en l'anterior concili Latrà V (1512-1517).

L'arquebisbe de Tarragona, Ferran de Loaces, malgrat el fet que no hagués participat en el concili, es disposà ràpidament a complir-ne les decisions sense esperar cap ordre reial, amb la voluntat sens dubte de remarcar la independència episcopal en uns moments en els quals les pròpies discussions conciliars havien volgut donar importància cabdal als bisbes en l'estructura eclesial. El convocà, doncs, a Tarragona, el març de 1564, i la celebració s'esdevingué a la catedral metropolitana. Un cop feta la recepció solemne del Tridentí –la primera en tota l'Església catòlica– es discutiren els temes. Un d'ells era la disposició tridentina sobre el nomenament de bisbes, que s'enfrontava obertament amb el dret de presentació que exercien els reis de Castella i de la confederació catalano-aragonesa. Loaces es cregué

obligat a fer la consulta a la cort. La resposta de Felip II fou clara i terminant: agraïa la consulta, però mostrava el seu descontent per la convocatòria conciliar feta sense haver-ne consultat l'oportunitat, indicant el seu desig que fos dissolta. Una nota enviada al virrei deixa ben palès que la voluntat reial era acabar amb el concili, ni que fos *manu militari*. Loaces, que no tenia pas fusta de màrtir, optà per ajornar la continuïtat del concili, que fou represa el 1566 a Barcelona, en presència del marquès d'Aitona com a enviat del monarca per supervisar els treballs conciliars, que s'havien de desenvolupar d'acord amb les normes que la cort havia redactat per a tots els metropolitans. Quedava clar que la iniciativa d'aplicació de la reforma tridentina la dirigiria el rei (2).

B) La reforma dels religiosos

La reforma dels religiosos fou un dels camps on quedava més clara aquesta voluntat, que d'altra banda venia ja del regnat de Ferran i Isabel, que l'havien iniciada sense massa èxit. A Castella havia començat per la reforma monacal, (1485) a la qual seguí després la dels mendicants (1492), portada directament per Ximénez de Cisneros. Al Principat la reforma no havia tingut tanta força, ja que Ferran no aplicà la mateixa política eclesiàstica que s'aplicava a Castella. Els posteriors intents de reforma religiosa, sobretot femenina, al Principat, ja en temps de Carles I, animades per Ignasi de Loiola i pel virrei Francesc de Borja, tampoc tingueren l'efecte desitjat, en part per l'enfrontament entre el rei i el Papa, que volia controlar-la directament. Acabat el concili la reforma era ja volguda i esperonada per tot-hom.

La multiplicitat de petits priorats de benedictins claustrals i de canòniques, principalment en l'àrea pirinenca, que

preocupava especialment a Felip II, que la considerava fràgil com a barrera davant la possible penetració d'hugonots, motivà l'ordre reial de fer una visita canònica, realitzada per Andreu Capella, bisbe d'Urgell. Climent VIII, l'1 d'agost de 1592, decretava la supressió d'un bon nombre d'aquestes cases religioses i en confiava la seva execució al propi Capella, a l'arquebisbe de Tarragona, Joan Teres, i al nunci. En restaren únicament Bellpuig de les Avellanes (presmonstratesa), Perpinyà i Perelada (lateranenses) i Tortosa (de St. Ruf d'Avinyó). La canònica de Solsona fou una de les suprimides (3), i això li obrí el camí per esdevenir nova seu episcopal, con ja tindria garantides les rendes.

C) Immigrants, hugonots i bandolers

La pau de Cateau-Cambresis (1559) i la inestabilitat posterior a França, després de la mort d'Enric II, provocaren una forta immigració francesa –gascona, dirà la documentació inquisitorial–, que determinà una sèrie d'ordres reials a les autoritats civils i religioses amb l'objectiu de controlar-la, sobretot en l'aspecte religiós; així, p.e., l'obligació de bisbes i vicaris generals de ser sotmesos a un examen de catecisme. D'altra banda, el rei prohibí la sortida d'estudiants catalans cap a França, sobretot a Montpeller, iniciant així el que Joan Reglà denominà la impermeabilització (4), i que podríem afegir que fou l'inici sens dubte de la ruptura europeista de la Península, principalment pel que fa al pensament.

Un altre dels fenòmens que afectava la Catalunya del s. XVI eren les «bandositats» entre famílies nobles i el bandolerisme, que dóna la figura típica del bandoler-clergue, que obligà a la instauració definitiva del tribunal del Breu (5), que normalment presidia el bisbe de Girona. En aquests moments els bandolers més notables eren Tomàs de Banyuls, amb una banda de 700 catalano-occitans, (1580/81) i el «Minyó de Montellà», amb 300 homes (6) (1586). A més a més, des de Foix constatem a partir de 1582 una sèrie d'incursions armades sobre Urgell, qui sap si per afeblir el domini episcopal sobre Andorra. Felip II temia, no sense fonament, que ambdós temes –bandolers i hugonots– poguessin unir-se i crear un problema religiós amb la difusió del calvinisme, i més

encara quan fou descobert un pla de penetració calvinista forjat a Montpeller. Per això decidí tamponar aquesta possible penetració.

D) El procés fundacional (7)

El 1571 el rei havia demanat i obtingut de Roma l'autorització per a la creació dels bisbats de Jaca i Barbastro en zones que presentaven característiques similars a les del Principat. També ho havien fet en àrees de forta implantació morisca, creant els bisbats d'Oriola (1564) i Sogorb (1577). Es decidí, doncs, fer-ho també a Catalunya.

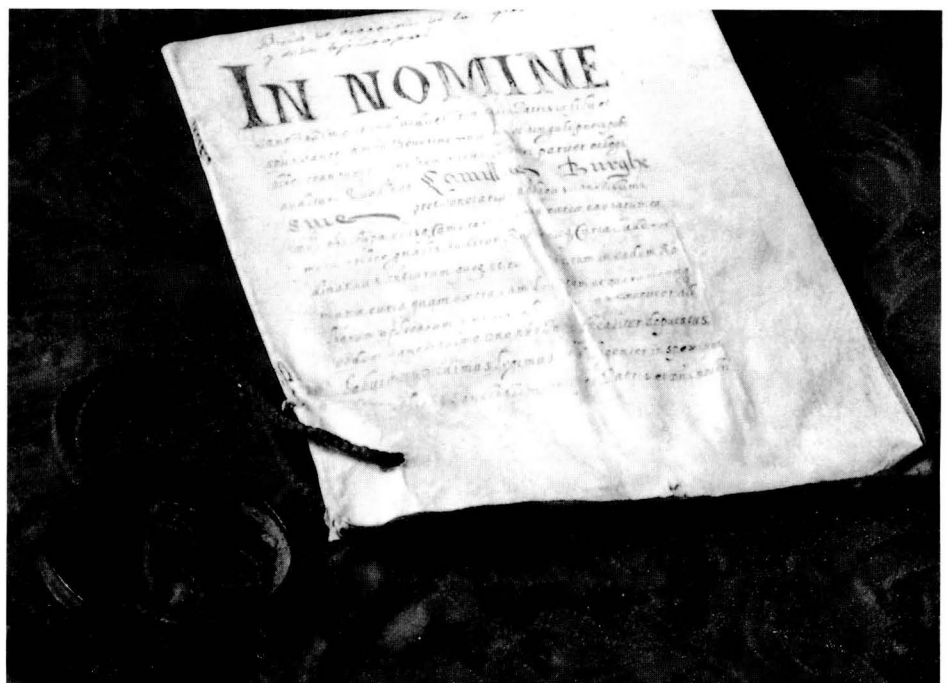
La primera petició (1589) presentava com a llocs possibles per ubicar-hi la seu episcopal Balaguer, Manresa i Solsona; però finalment hom s'inclinà per Solsona. Els arguments recollits en la butlla fundacional, *Super universas*, aprovada en el consistori del 19 de juliol de 1593 i publicada l'1 d'agost següent, són: que per la seva extensió el bisbe no pot visitar cada dos anys, segons la prescripció conciliar, el bisbat d'Urgell, al qual pertanyia la gran majoria de les parròquies que configuraven la nova diòcesi; que els pobles fronterers es veuen afectats per l'heretgia; que Solsona té totes les condicions religioses (convent dels caputxins), materials (església col·legiata ben dotada), ambientals (plana bonica i fèrtil). La nova diòcesi es formava amb 16 parròquies procedents del bisbat de Vic i 114 del

d'Urgell; la dotació econòmica de la mena episcopal serien les rendes de la canònica i del priorat benedictí de St. Llorenç de Morunys, mentre que les 16 canongies –4 dignitats i 12 canonges– ho serien amb béns d'altres canòniques i priorats; la nova diòcesi quedava adscrita a la metròpoli de Tarragona. Poc després Felip II elevava Solsona a ciutat (30 de juliol de 1594).

Recordem que els cònsols de la vila, que en un primer moment havien maldat per aconseguir la seu episcopal, un cop havien cregut perdre-la havien ofert la canònica als agustinians calcats i, potser per això, reaccionaren ara amb certa reticència davant l'elecció definitiva feta a la seva esquena.

E) La llarga i difícil consolidació del bisbat

El 4 d'agost de 1594 fou nomenat bisbe el cerdà Lluís Sans (Puigcerdà, 1547-Barcelona, 1620), que executà l'erecció del bisbat el 20 de febrer de 1595, però que no arribà a Solsona fins al 26 de novembre de 1596, on romandria fins al 1612, en què, nomenat bisbe de Barcelona, seria succeït per l'aragonès Juan Álvaro (1613-1623), però de fet no seria fins al pontificat següent, el del castellà Miguel Santos y de San Pedro (1624-1630), que quedaria clos el procés d'incorporació de les 114 parròquies procedents del bisbat d'Urgell, al qual tant el bisbe Capella com els seus successors

Butlla de la creació del bisbat de Solsona (1593).

Bernat de Salba (1610-1620) i Luis Díez de Aux (1622-1627) oposaren molta resistència.

El bisbe Sans anà seguint els passos reials per considerar-se bisbe de plet dret: realitzar la visita pastoral ni que fos només a la ciutat i a les parròquies dels deganats de Cervera i Tàrraga (1597/98), celebrar un sínode amb els seus rectors (1598/99), assistir al concili tarraconense (1602), complir amb la visita *ad limina* ni que fos per procurador (1602, 1605, 1611), on donava compte de les dificultats per executar totalment les butlles papals, així com de les tensions entre els antics canonges i els nous (8). Per la visita de 1611 sabem que l'únic monestir femení que hi havia al bisbat, el del Pedregal (Talladell, Tàrraga, 1176), de monges cistercenques, havia estat traslladat a Lleida donada la seva oposició a la reforma. Juan Álvaro, que també celebrà sínode, es lamenta que el bandolerisme no respecta ni tan sols l'Església, i posa l'accent en el fet que la predicació durant els temps d'advent i de quaresma es fa quotidianament (1614). Finalment, el bisbe Miguel San-

tos, en la visita feta pel procurador Pere Gatuelles, de Preixana, pot comunicar que les 114 parròquies del bisbat d'Urgell han estat incorporades, i que la diòcesi tenia 130 parròquies i quasi tantes sufragànies. El bisbat de Solsona havia acabat el seu procés fundacional, i no tindria problemes institucionals fins que, el concordat de 1851 es decretaria la seva supressió; a partir de 1891 seria regit per vicaris capitulars sota administració apostòlica, independent, un cop reunit per captació popular el capital necessari per a la seva dotació (1895). Tornaria a ser bisbat de plet dret amb el papa Pius XI el 1933, en l'etapa republicana no concordatària, essent nomenat bisbe Valentí Comellas, que veié ratificada la situació per l'acord entre l'estat espanyol i la Santa Seu (1945). ⚡

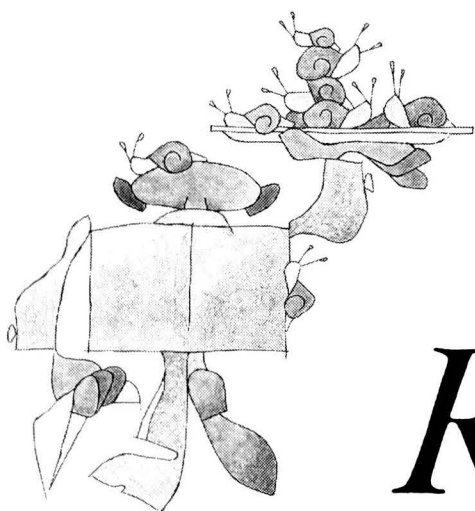
NOTES

1. Cfr. JEDIN, H. *Historia del Concilio de Trento*, Pamplona, Eunsu, 1974-1981.
2. Cfr. BADA, Joan. *Situació religiosa de Barcelona en el segle XVI*, Barcelona, Ed. Balmes 1970.

3. Unió de Religiosos de Catalunya. *Catalonia religiosa*, a cura de J. Bada i G. Samper, Barcelona, Ed. Claret, 1991.
4. *Felip II i Catalunya*, Barcelona, Ed. Aedos, 1956.
5. Cfr. MARQUÉS, Josep M. «Tribunals peculiars eclesiàstic-civils de Catalunya: les contencions i el breu», dins les *Actes del primer congrés d'història moderna de Catalunya*, 1984, vol. 2, p. 381-392.
6. *Història dels Països Catalans*, coordinada per A. Balcells, vol. 3, Barcelona, Edhasa, 1980, p. 1058 i ss.
7. Segueix essent important l'obra de COSTA Y BOFARULL, Domingo. *Memorias de la ciudad de Solsona y su Iglesia*, Barcelona, Balmes, 1959, 2 vols.
8. Treball preparat per Josep M. Marqués, arxiver del bisbat de Solsona, i investigador dels fons de l'Arxiu Secret Vaticà.

Joan Bada i Elias,

doctor en Història Civil i en Història Eclesiàstica. Professor de la UB i de la Facultat de Teologia de Catalunya.

Restaurant Sala

Passeig de la Pau, 27

821 11 85
821 00 39

08600 BERGA entrada sud (Barna.)